

A büntetőjog és alkalmazása

A mai büntetőjog tulajdonképpen nevelési eszköznek, a pedagógia egy fajtájának tartja magát. Hivatalosan lemond a bosszú gondolatáról s azt állítja, hogy a gonosztevőnek, a törvény ellen vétőnek megjavítása a valódi célja. A mai büntetőjog véleménye szerint módszere tényleg meg is felel általában annak a célnak, hogy a tettet megjavítsa. Ezt a javítást két féle úton-módon véli elérni: egy pozitív és egy negatív módon. A negatív mód szerint a büntetés annyira megfélemlíti, annyira elrettentí a tettet hasonló bűncselekménytől, hogy a jövőben békés és erkölcsös polgárrá válik. A második, pozitív mód arra törekszik, hogy jó viselkedés esetén fokozatos jutalmazási rendszerrel (mint amilyenek pl. bizonyos könnyítések a fogságban, a büntetés egy részének elengedése stb.) kényszermunkával, egy tisztelendő épületes vizasztaló szavával, buzdításával és más eszközökkel a gonosztevőtől szociálisan használható polgárt neveljen.

Ezek a módszerek teljesen azonosak a gyermeknevelés szokásos eszközeivel.

A tapasztalás azonban azt mutatja, hogy ezek a módszerek bizony kevés eredménnyel járnak. De nem is lehetnek eredményesek. Mert hiszen a bűnözők nagy része azért vét a társadalom törvényei ellen, mert az éhség, szomjúság vagy más elemutáris szükséglet kényszeríti rá; ezeknél tehát a büntetés egyáltalában nem megfelelő eszköz, hogy visszatartsa őket a büntett elkövetésétől. Ezekben az esetekben csak egyetlen célszerű javítás lehetséges, t. i. a bűnöző gazdasági existenciáját olyan fokig biztosítani, hogy ne **kelljen** büntényhez folyamodnia legegyszerűbb szükségleteinek kielégítése végett.

Ha pedig nem ilyen gazdasági okokból, hanem induciati, ösztönös bűntényekről van szó, akkor a büntetés ugyanolyan kevésbé alkalmas eszköze a javításnak, mint az első esetben. A psychoanalitikai (lélekelemzési) tapasztalatok már régen bebizonyították, hogy olyan bűntények, amelyeket **tudattalan** ösztönök határoznak meg, nem akadályozhatók meg az ember **tudatos** részének a befolyásolása által. Az ösztönös bűnözőknél, más szóval: a bűnöző neurotikusoknál (idegbetegeknél) éppen olyan lehetetlen ez, mint a nem bűnöző neurotikusoknál.

A rövidség kedvéért nem akarok sokáig időzni ennél a megállapításnál, de a vita alkalmával szívesen vállalom annak az álláspontnak a képviselését, hogy a bűntények csaknem kizárólag erre a két okra vezethetők vissza: vagy gazdasági, vagy psychopatológiai (lélekkórtani) természetűek; más szóval vagy normális elemi szükségletek kielégítése, vagy beteges szükségletek kielégítése, illetőleg sokszor a két tényező együtthatásának a következményei.

Ezzel természetesen semmi újat nem mondtunk, hiszen a jogtudomány klasszikus tudósa, Franz von Liszt már 30 évvel ezelőtt így határozta meg a bűncselekményt: „Jedes Verbrechen ist das Produkt aus der Eigenart des Verbrechers einerseits und der den Verbrecher im Augenblick der Tat umgebenden gesellschaftlichen Verhältnisse andererseits“. (Minden bűntény egyrészt a tettes sajátosságainak, másrészt a tettet a cselekmény pillanatában körülvevő társadalmi viszonyoknak a terméke).

A bűntény ezen meghatározását még pszichoanalitikai szempontból is teljesen jóvá lehet hagyni ama kiegészítéssel, hogy a tettes saját szerűsége alatt főleg ösztöneinek és tudatlan lelkivilágának struktúrája (szerkezete) értendő.

Ha tehát a dolog úgy áll, hogy a jelenlegi büntetőjog célszerűtlen és nem alkalmas arra, hogy a saját maga által kitűzött célt elérje (t. i. a bűnöző megjavítását), akkor bizonyára valami más ok készíti a társadalmat arra, hogy ragaszkodjon ezekhez a célszerűtlen rendszabályokhoz.

Hogy ezeket az okokat tisztán láthassuk, legelőször is azt kell figyelembe vennünk, hogy a büntetőjognak nem csak a bűnöző a tárgya, hanem az a mostanig büntetlen előéletű is, akit csak a büntetés elretentő példája tart vissza a bűnözéstől; sőt egyik lényeges funkciója az egyáltalában nem bűnözők nagy tömegére való jelentősége.

A társadalom felépítettségének szilárdsága nem csak a külső hatalmi eszközök erősségétől függ, amelyek a társadalom fömállása fölött öröködnék. Bár rendőrség és katonaság fontos támogatói a társadalmi rendnek, mégis — mint a forradalmak története mutatja — csak akkor tudják a feladatukat teljesíteni, ha még egy másik tényező is hozzájárul. Ez a tényező a nagy többségnek lelki készsége arra, hogy a fömálló társadalomba beleilleszkedjen, az uralkodó hatalmaknak alárendelje magát. Úgy a mai, mint minden eddigi társadalom arra épült fel, hogy a nagy tömegek alá vannak rendelve az uralkodó rétegeknek és hisznek a fömálló viszonyok szükségességében, valamint az uralkodók fölényében és bölcsességében.

Ennek a lelki beállítottságnak mintaképe és forrása a gyermeknek apja iránti beállítottsága. A reális helyzet, amelyben a gyermek áll az apjával szemben, szükségessé teszi, hogy följen fizikai erejétől és csodálja szellemi fölényét.

A gyermek lelki beállítottsága az apával szemben ugyanaz, mint amit az állam kíván a polgárai részéről. Az állam minden eszközt felhasznál, hogy a tömeg részére apaimágóként (apaként) szerepeljen s ezúton nyélbeüsse, hogy az egyes, az uralkodó osztályra vigye át azt a beállítottságot, amelyet valamikor az apjával szemben tanúsított. Az eszközök és módszerek, amelyekkel az állam megkísérli, hogy apaimágónak rácrószakolja magát a tömeg tudattalanjára, igen változatosak.

Egy eme módszerek közül a büntetőjog.

Az apa tulajdoságai közül melyik az, amely félelemmel és hódolattal tölti el a gyermeket vele szemben? Az, hogy az apa büntethet, hogy testi fölénye folytán a gyermek teljesen ki van szolgáltatva neki. A gyermek éppen olyan jól tudja, hogy a büntetési fenyegetések valóra válhatnak, mint ahogy a tömeg is tudja ezt az állami tekintélyről. Ez teszi a gyermek számára az apát az itt szóban forgó pszichológiai értelemben tulajdonképeni apává, valamint az államot, illetve a benne és általa uralkodó osztályt az apa képmásává.

Így aztán világos, hogy miért kell lenni büntetőjognak függetlenül a bűnözöre való hatástól. A büntetőjog intézménye által rákényszeríti magát az állam a tömegre s megismétli az apának egy fontos funkcióját: büntetési és fenytítési potenciáját (képességét). Különösen világos ez a halálbüntetésnél. Nem véletlen, hogy a császárnak vagy az

elnöknek a joga, hogy a halálraítéltnek megkegyelmezzon. Ő az apai tekintélynek a megtestesülése s mint ilyennek joga van dönteni élet és halál fölött.

Meg kell itt említenem a büntetőjognak még egy funkcióját. A nagy tömeg bizonyos szadisztikus ösztöneit elégíti ki — és bizony az uralkodó réteg részére fontos, hogy ez az ösztön más tárgyra terelődjék róluk, — s bizonyos aequivalenst (egyenértéket) jelent a saját ösztönlemondásért. Az amit a tömeg igazságérzetének vagy jogérzetének neveznek, tulajdonképen nem egyéb, mint bizonyos szadisztikus és erőszakos ösztönök kifejezése s így nagyon érthető, ha az állam szívesen hivatkozik erre a jogérzetre, mert czáltal egy rá nézve veszélytelen módon elégíti ki ezeket az ösztönöket.

Összegezve a mondatokat látjuk tehát: a büntetőjog jelentősége egyáltalán nem szorítkozik kizárólag arra, hogy a társadalmat a bűnözőktől óvja s hogy a tettetést javítsa, hanem egyike leglényegesebb funkciójának, hogy a **tömeget pszibikailag (lelkileg) az uralkodó rétegek kívánta értelemben befolyásolja.**

A büntetőjog szerepe ezek szerint a falra akasztott bot szerepének felel meg, amely a jó gyerekeknek is meg kell, hogy mutassa, hogy a gyerek mégis csak gyerek, az apa viszont mégis csak apa.

Így azután érthető, hogy noha a mai büntetőjog célszerűtlen a bűnöző megjavítására, mégis nehezen fog elvi változtatásokon átmenni; különösen addig nem, amíg a fennálló társadalom strukturájának sajátossága a büntetőjogot olyan célokra szükségli, amelynek semmi köze a bűnözővel szemben célszerű magatartás kérdéséhez. Ez a cél t. i. a tömegnevelés és pedig olyan irányban, amely az apától tisztelettel felő gyermek helyzetének felel meg.

Schmidt János

Otthon

Ott, kuksolok egy zsámolyon
A tüzhely közelében
Midőn anyám
Fölém hajol
Mosollyal kék-szemében

S két tepsit ránt
Gyorsan elő
A gőzölgő sütőből,
Mint aki fél,
Nem futja majd
Örömrre az időből.

Túrós rótes!
Uffjongok én
Hirtelen úgy ragyogva,
Mintha a nap
Most idebent
A konyhában lobogna.

Édes anyám
Mívelte azt
Varázsos két kezével
S a kedvemért pírítja im
meg szive melegével.

S ha oszthatnék
Most néktek is
Kedvem szerint belőle
Hogy tellene
Tányérotok
meg véle jó időre.

Szülőfalum
Szegényei
S ti túl e szűk határon
Így szólanék:
Hát érdemes
Volt élni e világon.

GEREBLYÉS LÁSZLÓ